

มจร สุรนารีสาร

MCU SURANAREE JOURNAL

MSJ

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569) VOL.4 NO.1 (JANUARY - APRIL 2026)

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย
โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

AN APPLICATION OF THE 5 PRECEPTS TO PROMOTE MORALITY AND ETHICS AMONG HIGH
SCHOOL STUDENTS PIYASUKSA SCHOOL (WAT DON KHWANG SECONDARY SCHOOL)
MUEANG DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

พระจารุกิตติ จารุกิตฺติ, เภญจมาศ สุวรรณวงศ์, พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม
Phra CharuKit CharuKitti, Benjamas Suwannawong,
Phamaha Suporn Rakkhitadhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus, Thailand.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ISSN : 2985-1106 (Print) ISSN : 3088-1382 (Online)

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

AN APPLICATION OF THE 5 PRECEPTS TO PROMOTE MORALITY AND ETHICS AMONG HIGH
SCHOOL STUDENTS PIYASUKSA SCHOOL (WAT DON KHWANG SECONDARY SCHOOL) MUEANG
DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

พระจารุกิตติ์ จารุกิตติ¹, เบญจมาศ สุวรรณวงศ์² และ พระมหาสุพร รกขิตธมโม³
Phra CharuKit CharuKitti¹, Benjamas Suwannawong² and Phamaha Suporn Rakkhitadhammo³

(Received: August 30, 2025; Revised: April 27, 2026; Accepted: April 30, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) ศึกษาสภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และ 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผลวิจัยพบว่า

1) หลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทถือเป็นแนวทางพื้นฐานของการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ช่วยวางรากฐานแห่งคุณธรรมจริยธรรม และเป็นหลักในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่วนสภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนได้จัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสวดมนต์ประจำวัน การบรรยายธรรม การจัดนิทรรศการ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อคุณธรรม เช่น มุมศีลธรรม คำคมสอนใจ ตลอดจนการจัดระเบียบวินัยที่ชัดเจน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ และรู้จักเคารพกติกาสังคมมากขึ้น

2) นักเรียนสามารถนำหลักศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ลักขโมย รู้จักใช้วาจาที่สุภาพและไม่สร้างความขัดแย้ง ตลอดจนมีความระมัดระวังต่อการใช้อินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะในเรื่องของความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการศีล 5 เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ในโรงเรียนมีส่วนช่วยสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาพฤติกรรมและจิตสำนึกเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม, โรงเรียนมัธยมศึกษา, ศีล 5

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. Email: carukittibawphrm7@gmail.com

Abstract

This research objectives are: (1) to study the Five Precepts in Theravāda Buddhism (2) to investigate the current conditions of moral-ethics promotion among upper-secondary students at Piyasuksa School and (3) to apply the Five Precepts to enhance students' moral and ethical conduct. A qualitative research design was employed, utilizing documentary research and field study. Findings indicate that:

1) the Five Precepts constitute a foundational guideline for conduct oriented toward non-harm to oneself and others. They lay the groundwork for moral character and provide principles for peaceful co-existence. Regarding the school's promotion of morality and ethics, a range of activities has been organized, such as daily chanting, Dhamma talks, exhibitions, and the cultivation of an ethical atmosphere (e.g., "moral corners," inspirational quotations), alongside clearly defined disciplinary measures. These initiatives have contributed to students becoming more responsible, honest, considerate, and respectful of social rules.

2) students are able to put the Five Precepts into practice in concrete ways in daily life: refraining from harming others, not stealing, using polite speech that does not incite conflict, and exercising caution in the use of online media—especially with regard to honesty and responsibility. Overall, the results suggest that integrating the Five Precepts into teaching-learning activities and the broader learning environment plays a significant role in sustainably cultivating students' moral and ethical values. This integration serves as a primary pathway for developing behavior and civic consciousness grounded in virtue.

Keywords: Five precepts, Morality, Secondary school

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องของธรรมชาติ ความจริงของธรรมชาติ และกฎของธรรมชาติ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างมีสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันหมด ดังนั้น การกระทำของบุคคลแต่ละคน ย่อมมีผลกระทบต่อสังคม ในทางกลับกัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อบุคคลด้วย นอกจากนี้ พุทธศาสนายังมีจุดหมายอยู่ที่ความสุข เพราะความทุกข์เป็นปัญหาสำคัญที่คนเราต้องการกำจัดให้หมดไป พุทธศาสนาจึงเริ่มด้วยการชี้ให้เห็นตัวปัญหาหรือทุกข์เสียก่อน จากนั้นจึงสอนให้รู้ถึงสาเหตุของปัญหาหรือสาเหตุของทุกข์ แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์เมื่อปัญหาหรือทุกข์หมดไป และเสนอแนวทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาหรือทุกข์ ซึ่งคำสอนชุดนี้คือ อริยสัจ 4 อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค นั่นเอง สำหรับผลลัพธ์เมื่อทุกข์หมดไปคือ นิพพาน อันเป็นความสุขสูงสุด และเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนาด้วย แต่จุดหมายเฉพาะหน้าของพุทธศาสนาคือการปฏิบัติตนให้มีความสุขในทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าสถานการณ์รอบตัวจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ความสุขนั้นมิหลายระดับ ถึงแม้การที่เข้าถึงความสุขในแต่ละระดับ จะเป็นสิ่งที่เราต้องทำด้วยตนเองก็ตาม แต่สิ่งแวดล้อมและสังคมก็เป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการเข้าถึงความสุขของเราเองด้วย ศาสนาพุทธจึงมีคำสอนที่จะทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข โดยคำสอนขั้นต้นที่ทุกคนในสังคม ควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ ศีล 5 หรือเบญจศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา 5 ประการ ประกอบด้วย ปาณาติปาตา

เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า การประทุษร้ายกัน อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สิน กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมาและสิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท วรชัย ทองไทย (2559: 1) เพื่อการนำหลักศีลห้ามาใช้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมปลาย ในโรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) นั้น โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้วเพราะ เป็นโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพระราชบัญญัติโรงเรียน เอกชน เมื่อ พ.ศ.2525 ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัด และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับใบอนุญาตโดย ตำแหน่ง การบริหารโรงเรียน ในรูปของคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา เดิมชื่อว่าโรงเรียนราษฎร์ของวัด ได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมาตลอด และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในปัจจุบัน ยังมีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ถึงแม้รัฐจะให้การส่งเสริมและสนับสนุนดำเนินกิจการของโรงเรียน สมบุญ มากบุญ (2559: 2)

พระพุทธองค์ทรงพูดถึงเรื่องศีลว่า ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วจึงเจริญ... เพิ่มพูน อริยมรรคมีองค์ 8 ฉะนั้นเหมือนกัน... ย่อมถึงความเจริญองงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย (ส.ม.(ไทย) 19/149/78-79)

ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลายของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา นั้นจึงมีความสำคัญ ต่อการไปปรับใช้ของเด็ก คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งกับเด็กนักเรียน ที่เกี่ยวข้องกับการ เรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ชีวิตควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมไปพร้อมกัน เพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตทุกคน และมีความสำคัญอย่างยิ่งกับเด็กนักเรียน จึงสรุปความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีต่อเด็กนักเรียนได้ดังนี้ 1) ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นสงบสุข 2) ช่วยให้นักเรียนมีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ไม่เผลอไม่ลืมหัด ปฏิบัติในสิ่งใดก็มีสติอยู่เสมอ 3) ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้นักเรียนและบุคคลทั่วไปในชาติ 4) ช่วยควบคุมความประพฤตินักเรียน ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นคุณแก่โรงเรียนและสังคม 5) ช่วยให้นักเรียน นำความรู้และประสบการณ์ ที่เรียนมาสร้างสรรค์สิ่งมีคุณค่า 6) ช่วยควบคุมจิตใจนักเรียนไม่ให้หลงไหลตามวัตถุและ 7) ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้นักเรียน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2561: 214) ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลายของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาโดยมุ่งศึกษาถึงแนวคิด หลักธรรมที่มีในศีล 5 นี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อโรงเรียนนักเรียนหรือบุคลากร ในโรงเรียน โดยประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน สอนกระแสสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาในประเด็นนี้ เชื่อว่าจะทำให้เราเข้าใจเรื่องศาสนาและหลักธรรมที่มีต่อนักเรียนได้ชัดเจนเพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลายของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในพื้นที่โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้กำหนด ขอบเขตการวิจัยและได้อนุมัติจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และได้กำหนดเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะผู้บริหาร คณะครู นักเรียนมัธยมปลายโรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) และบุคลากร จำนวน 40 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่มดังนี้

- (1) พระสงฆ์ จำนวน 6 รูป
- (2) ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน
- (3) คณะครู จำนวน 7 คน
- (4) คณะกรรมการศึกษา จำนวน 2 คน
- (5) ผู้ปกครอง 5 คน
- (6) นักเรียนมัธยมปลายโรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) 19 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาและกำหนดเป็นกรอบปัจจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น 5 ตอนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลายของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 3 สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 หลักธรรม คือ ศีล 5 คุณธรรม จริยธรรม ในการประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆต่อไปนี้ ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านประเพณี ด้านการ

ปฏิบัติหลังจากจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาความเข้าใจในหลักศีล 5 สำนวณสภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมปลาย และออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและสะท้อนพฤติกรรมของคนที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักศีล งานวิจัยนี้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ เพื่อให้เห็นกระบวนการเรียนรู้จากหลักศีลอย่างเป็นระบบ และเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้สอดคล้องกับพื้นฐานชีวิตของนักเรียนโรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

1. ศึกษาหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปในพระพุทธศาสนาเถรวาท ถือเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม และเป็นรากฐานของการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา โดยกำหนดเป็นข้อห้ามที่ควรงดเว้นดังนี้ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นการเคารพในสิทธิการมีชีวิตของสัตว์และมนุษย์ งดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ส่งเสริมความซื่อสัตย์ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ งดเว้นจากการประพฤติดินในกาม รักษาความบริสุทธิ์ทางเพศ สร้างครอบครัวและสังคมที่มั่นคง งดเว้นจากการพูดเท็จ ส่งเสริมความจริงใจ ไว้วางใจได้ และสร้างความเชื่อมั่นในสังคม งดเว้นจากการดื่มสุราและของเมาที่ทำให้ขาดสติ เป็นการรักษาสติ ป้องกันการกระทำผิดพลาดจากความมึนเมา และหลักศีล 5 ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงการสร้าง ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ผ่านการส่งเสริมให้บุคคลมีความซื่อสัตย์ มีเมตตา และมีความรับผิดชอบต่องานตนเองและผู้อื่น ในบริบทของนักเรียน ศีล 5 ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ การควบคุมอารมณ์ และการยับยั้งตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีคุณธรรมและสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติและมีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

2. สภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในนักเรียนมัธยมปลาย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสมดุลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) ได้มีการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในหลายมิติ ดังนี้

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา ซึ่งนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนและปฏิบัติธรรม เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังธรรม และการเวียนเทียน กิจกรรมจิตอาสา เช่น การทำความสะอาดบริเวณ

โรงเรียน การปลูกต้นไม้ และการช่วยเหลือชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการมีน้ำใจต่อผู้อื่นและรักสิ่งแวดล้อม การแข่งขันและประกวด ด้านคุณธรรม เช่น การประกวดเรียงความเกี่ยวกับคุณธรรม การประกวดวาดภาพจริยธรรม และการประกวดตอบปัญหาธรรมะ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับคุณธรรม การบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่โรงเรียนให้ความสำคัญอย่างมาก วิชาพระพุทธศาสนาและจริยธรรม โรงเรียนออกแบบหลักสูตรให้เน้นการเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา เรื่องราวและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล การใช้สื่อการสอนหลากหลาย ครูผู้สอนใช้วิธีทัศน์ นิทานธรรมะ กิจกรรมกลุ่ม และบทบาทสมมติ เพื่อสร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง การส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยครูจูงใจให้นักเรียนตั้งคำถาม สอบถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม จริยธรรม และผลของการกระทำต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อตนเองและผู้อื่น ผลจากการเรียนการสอนดังกล่าวทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของศีลธรรม และมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 และคุณธรรมอื่น ๆ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โรงเรียนสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ เช่น มุขธรรมะและป้ายคำคม ศีลธรรม การจัดกิจกรรมเข้าร่วม การเน้นวินัยในโรงเรียน ครูและผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวอย่าง และผู้นำในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ครูเป็นแบบอย่างที่ดี การอบรมและพัฒนาครู ผู้บริหารมีนโยบายสนับสนุน

3. การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา(มัธยมวัดดอนขวาง) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน คือ การนำข้อปฏิบัติพื้นฐานในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ และไม่เสพของมึนเมา มาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตใจที่ดี มีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตแบบมีคุณธรรม วิธีการและแนวทางที่โรงเรียนนำหลักศีล 5 มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม

หลักศีล 5 ซึ่งประกอบด้วยการเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราและของมึนเมา เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่โรงเรียนปิยศึกษานำมาใช้เป็นแนวทางสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมปลาย โรงเรียนได้นำหลักศีล 5 มาบูรณาการในระบบการเรียนการสอน ผ่านรายวิชาหลักอย่างเช่น วิชาพระพุทธศาสนา และวิชาสังคมศึกษา โดยจัดกิจกรรมทั้งในรูปแบบชั้นเรียนและนอกห้องเรียน เช่น การบรรยายธรรม การจัดโครงการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การสวดมนต์ และการทำสมาธิในช่วงเช้า ซึ่งช่วยกระตุ้นให้นักเรียนซึมซับคุณค่าของศีล 5 ผ่านกระบวนการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ โรงเรียนยังจัดกิจกรรมเสริมที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดค่ายคุณธรรม การทำโครงการเกี่ยวกับศีล 5 และกิจกรรมจิตอาสาอย่างการเก็บขยะรอบโรงเรียนหรือเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้นำหลักศีล 5 ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมในสังคมร่วมสมัย

การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 ยังเน้นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติคุณธรรม เช่น การส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี การใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย เช่น วิดีโอ คลิปสั้น หรือเกมการเรียนรู้ ทำให้นิเทศ 5 ไม่รู้สึกไกลตัวและสามารถเข้าใจได้ง่ายในกลุ่มนักเรียนยุคใหม่ ผลจากกิจกรรมเหล่านี้ ทำให้นักเรียนเริ่มมี

จิตสำนึกที่ดีขึ้น เช่น การงดเว้นจากการโกงข้อสอบ การพูดจาสุภาพ การช่วยเหลือเพื่อน และการรักษาวินัยในโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างจริงจังมีความภาคภูมิใจในตนเองและมีแรงจูงใจในการศึกษามาก อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าเด็กบางส่วนยังมีทัศนคติที่มองว่าศีล 5 เป็นเรื่องไกลตัวหรือไม่น่าสนใจ และบางคนรู้สึกว่าการรักษาศีลเป็นเรื่องยากเนื่องจากขาดแรงจูงใจหรือไม่เข้าใจลึกซึ้ง ซึ่งครูเสนอแนะว่าควรพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย และมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการปฏิบัติคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

สรุป

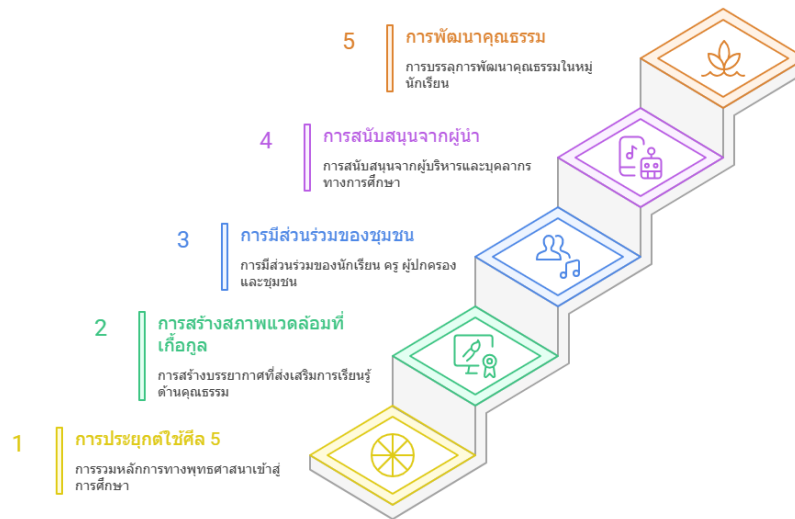
ศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่สามารถใช้เป็น กรอบแนวทางการพัฒนาคุณธรรมในระบบการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนต้องเป็นกระบวนการที่ บูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน บรรยากาศโรงเรียน และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การประยุกต์ใช้ศีล 5 ที่ได้ผล คือการใช้วิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น กรณีศึกษา กิจกรรมจิตอาสา และการปฏิบัติจริง มากกว่าการสอนเชิงท่องจำ ผลการวิจัยตอบย้ว่า ศีล 5 ไม่ได้เป็นเพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในเชิงการศึกษา ที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) ของนักเรียนได้ ทั้งด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปจากการศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) โดยใช้หลักศีล 5 เป็นแกนกลางในการปลูกฝัง พบว่าการนำหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในบริบทของการศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนานักเรียนทั้งในด้านพฤติกรรม การคิด การตัดสินใจ และการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพ ศีล 5 ซึ่งถือเป็นหลักธรรมเบื้องต้นสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับทางศีลธรรม หากยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบ สะอาด และสว่าง ด้วยเหตุนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักศีล 5 จึงมีผลโดยตรงต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ผลการดำเนินงานแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมิได้จำกัดเพียงในห้องเรียนหรือเนื้อหาวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ เช่น การสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยคำสอน ข้อคิด คติธรรม และกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน โรงเรียนที่มีการจัดระเบียบอย่างเป็นระบบ มีการสวดมนต์หรือทำกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการมีพื้นที่ส่งเสริมด้านศีลธรรม เช่น มุมธรรมะ มุมหนังสือ คุณธรรม หรือบอร์ดคำคม ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างแรงกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของศีล 5 ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตาม ส่วนบทบาทของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พร้อมทั้งกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง ย่อมทำให้โรงเรียนกลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรม ที่จะช่วยให้นักเรียนซึมซับพฤติกรรมเชิงบวกและเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงการฟังคำสอนเพียงอย่างเดียว การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการปลูกฝังคุณธรรมในหมู่นักเรียนที่ปรากฏอย่างชัดเจนคือ นักเรียนมีพัฒนาการเชิงบวกในหลายด้าน เช่น การละเว้นพฤติกรรมไม่เหมาะสม การมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ การใช้ถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยน การลดการใช้ความรุนแรง รวมถึงการมีจิตอาสาและ

ความสามัคคีเพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโครงการ “ศีล 5 สร้างโรงเรียนสุข” การจัดละครสั้น การวาดภาพ การเข้าค่ายคุณธรรม หรือกิจกรรมจิตอาสา ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และเชื่อมโยงหลักศีล 5 เข้ากับการใช้ชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น

การบรรลุการศึกษาด้านคุณธรรม

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) ศีล 5 หรือ ปัญจศีล เป็นศีลหรือข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพระโอวาทของพระโคตมพุทธเจ้า พระศาสดาพระองค์ปัจจุบันแห่งศาสนาพุทธ แต่ทั้งนี้เบญจศีลเป็นหลักการที่มีมาและเป็นที่สั่งสอนทั่วไปก่อนพระพุทธโคตมอุบัติแล้ว หนังสือราชบัณฑิตยสถาน (2648: 363) ศีล 5 นั้นเป็นหลักปฏิบัติของฆราวาสทั้งหลาย ศีล 5 จึงเป็นเครื่องชำระจิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ การรักษาศีลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจให้บริสุทธิ์ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ศีลยังเป็นคุณธรรมอันงามด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ คือ เป็นคุณธรรมที่รักษากายวาจาให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็น คุณธรรมอันจะนำไปสู่กุศลธรรมเบื้องสูงคือสมาธิและปัญญา เจือจันทร์ วังทะพันธ์ (2562: 3) การศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาคุณลักษณะพึงประสงค์ของนักเรียน การดำเนินงานครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อ การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ

อีกทั้งผู้บริหาร สถานศึกษาจึงเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นิชาภา เจริญรวัย (2567: 4) กล่าวถึงผู้บริหารว่ามีบทบาท หน้าที่สำคัญที่จะบริหารจัดการสถานศึกษาให้ไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ที่ดีให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาเพราะสภาพแวดล้อมที่ดีจะสามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ อย่างดี มีพัฒนาการในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งถือว่าการจัดสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อ การ

เรียนรู้ของผู้เรียน การมีส่วนร่วมของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน รวมถึงการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานชี้ให้เห็นว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเหมาะสมขึ้น เช่น การงดเว้นจากการโกงข้อสอบ พุดจาสุภาพ มีความรับผิดชอบ และลดการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม เช่น โครงการ “ศีล 5 สร้างโรงเรียนสุข”, ละครสั้นและการวาดภาพศีล 5, ค่ายคุณธรรม และกิจกรรมจิตอาสา ช่วยให้นักเรียนเข้าใจหลักศีล 5 อย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ยังพบอุปสรรคบางประการ เช่น ความแตกต่างในการให้ความร่วมมือของนักเรียน ข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร รวมถึงอิทธิพลเชิงลบจากสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการสอนและกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนปิยศึกษา (มัธยมวัดดอนขวาง) คุณธรรม คือเครื่องหมายที่วัดคุณค่าความดีงามที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ โดยส่วนมากมนุษย์เรานั้นปรารถนาที่จะมีคุณธรรมในตัวเอง เพราะถ้าบุคคลใดมีคุณธรรมประจำใจเรา จะเป็นมนต์เสน่ห์ให้กับชีวิตตนเอง และคนที่อยู่รอบข้างพลอยได้รับความสุขไปด้วย บุญตา และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2564: 171) การประยุกต์ใช้ หลักศีล 5 ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั้น มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนทั้งในด้านพฤติกรรม ความคิด และจิตใจ ศีล 5 เป็นกรอบคุณธรรมที่เน้นการไม่เบียดเบียน

การพุดจาสุภาพ การไม่ลักขโมย การประพฤติชอบทางเพศ และการไม่เสพสิ่งมึนเมา หลักการดังกล่าวเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและชีวิตประจำวันของโรงเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าทางศีลธรรม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอย่างเห็นได้ชัดผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการ หลักศีล 5 ผ่านวิธีการหลากหลาย เช่น การอภิปรายกรณีศึกษา (case study) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) การใช้สื่อธรรมะทั้งภาพ เสียง และกิจกรรมสร้างสรรค์ (creative activities) ล้วนมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เชิงลึก (deep learning) มากกว่าการเรียนรู้เพียงผิวเผิน (surface learning) เพราะผู้เรียนไม่ได้เพียงแค่ท่องจำหลักการของศีล แต่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น ระดับความร่วมมือของนักเรียนที่แตกต่างกันไป อิทธิพลจากสื่อสังคมออนไลน์ที่บางครั้งส่งผลกระทบเชิงลบต่อการปลูกฝังคุณธรรม ตลอดจนข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรในการจัดกิจกรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากลยุทธ์ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน รวมถึงการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการปฏิบัติคุณธรรม ไม่ใช่เพียงทำตามคำสั่งหรือกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น การนำหลักศีล 5 มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนปิยศึกษา แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม แม้จะมีข้อจำกัดและอุปสรรคอยู่บ้าง แต่หากทุกฝ่ายทั้งโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนร่วมมือกันอย่างจริงจัง กระบวนการนี้สามารถสร้างนักเรียนที่มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต และเป็นพลเมืองดีของสังคมได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสังคมไทยในภาพรวม เนื่องจากเยาวชนที่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคง จะสามารถเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติและดำรงชีวิตอย่างสมดุลทั้งในมิติส่วนตัวและส่วนรวมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2561). “สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของบุคคลในด้านการศึกษา” ฉบับปรับปรุงใหม่.
- เจือจันทร์ วังทะพันธ์. (2562). “สืล 5 ในพระพุทธศาสนาและอนุพรตในศาสนาเซน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- นิชภา เจริญรว. (2567). “การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนใน ศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรีระยอง” วิทยานิพนธ์.ม. (การบริหารการศึกษา)
- บุญตา และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2564). “ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มอำเภพระสมุทรเจดีย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”
- วรชัย ทองไทย. (2559). เขียนเกร็ดความรู้ด้วยประกายความคิด อันเกิดมาจากการวิจัยที่ได้รับ “รางวัลอีกโนเบล” (รางวัลที่ขบขันแต่ชวนให้คิด) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.
- สมบุญ มาก. (2559). “กิจกรรมของกลุ่มและสมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” จังหวัดปราจีนบุรี:ม.ป.พ.).
- หนังสือราชบัณฑิตยสถาน. (2648). สำนักพิมพ์: นานมีบุ๊คส์. กรุงเทพมหานคร.